

SLAG BIJ KOEVERDEN

IN HET JAAR 1227 (*),

ONDER

OTTO VAN DER LIPPE,

XXXIV BISSCHOP VAN UTRECHT.

De slag van Koeverden is voorzeker eene der vermaardste van die tijden geweest. Op éénen dag werd door het omkomen der voornaamste Ridders en Edelen, bijna geheel Holland, Zeeland, Utrecht, Overijssel, Gelderland en Duitschland in rouw gedompeld; de roemrijkste held dier eeuw, Bernard Graaf

(*) Deze slag viel voor bij Koeverden in de maand Augustus des jaars 1227. Verscheidene schrijvers hebben zich in het jaartal vergist: de *Anonymus* door A. Matthæus uitgegeven, stelt het jaar 1226, Beca 1225, Heda 1226, en het *Chronycken der Stad en Heerlykheid Coeverden*, 1218. Deze vergissingen zijn te regt door Matthæus in zijne *noten* op de *Anonyma* pag 185 seq. opgehelderd, terwijl tot staving nog kan bijgebracht worden de oorkonden van de jaren 1226 en 1227, welke Bernard van Horstmar bezegelde, te vinden bij Joseph Niesert *Urkunde Sammlung*, gedrukt te Coesveld 1827 N°. 94 en 96. pag 363, 368 seq. Evenzeer verschillen de onderscheidene schrijvers in de opgaven van personen en zaken; — ook hebben wij in een oud handschrift eenige gevonden die elders ontbreken en welke hier zijn bijgevoegd. — Dit verhaal is alzoo eene verzameling der daadzaken bij de Chronijkschrijvers vermeld, zoo veel mogelijk van mislagen gezuiverd, waaraan toegevoegd het ontbrekende uit gemeld handschrift, oude aantekeningen en oorspronkelijke acten.

van Horstmar sneuvelde aldaar, en de Bisschop Otto werd er vermoord.

Alvorens echter tot het verhaal van den slag zelven overtegaan, zal het niet ondienstig zijn, den lezer in het kort de oorzaken bekend te maken, welke aanleiding gegeven hebben tot de twisten, tusschen de Bisschoppen van Utrecht, met de Groningers en Drenthers, waardoor eindelijk deze oorlog tusschen Rudolf van Koeverden en Otto II, Bisschop van Utrecht, ontstaan is.

Reeds in de elfde (*) en twaalfde eeuw waren de Bisschoppen van Utrecht bezitters van een groot gedeelte lands, gelegen omtrent Groningen en Drenthe, hetwelk van tijd tot tijd door vorstelijke giften zoodanig vermeerderde, dat de Bisschoppen wegens hunne afwezigheid, en naar gewoonte van dien tijd, Drost en Burggraven aanstelden, om in hunnen naam dat land te besturen; doch bij het algemeen worden der erflenen, werd ook die betrekking erfelijk, en de Erfdrosst alzoo een leenman des Bisschops: dit heeft meermalen aanleiding gegeven tot groote beroerten en twisten, die dikwerf werden bijgelegd om later met meer hevigheid uittebarsten.

Herbert van Beirum, 26^e Bisschop van Utrecht, ontving het wereldlijk gezag over Groningen Drenthe en Koeverden in rust en vrede; doch naar Rome gereisd, en

(*) Zie den giftbrief van Groningen door Hendrik III. bij Heda, in het *leven en bedrijf van Bisschop Bernulf*.

van daar terug gekomen, vernam hij de twist en de onlusten die er gerezen waren, tusschen de Groningers en zijne gezagvoerders, welke eersten tegen de laatsten waren opgestaan, en reeds de St. Walburgskerk tot een verdedigingsbuis hadden ingerigt. — De Bisschop ten hoogste vertoornd over deze ongehoorzaamheid en de verandering van het kerkgebouw in eenen Burg, kwam met een leger te Groningen, nam de kerk stormenderhand in en vele Groningers gevangen; hij deed alles ter nederwerpen, wat zij tot hunne verdediging en verzekering gemaakt hadden, en noodzaakte de Burgers den eed afteleggen, nimmer weer tegen hem op te zullen staan, noch de stad te bemuren. Tot meerdere zekerheid stelde hij zijne Broeders Liefhard en Rudolf als Leenmannen, den eersten tot Erfdrost van Groningen, den ander' tot Erfmaarschalk van Drenthe en Burgman van Koeverden aan. Op deze wijze werd aldaar de rust hersteld, tot er eenige jaren later een geschil gerezen zijnde, over de opvolging van den Erfdrost, dit weder aanleiding gaf tot nieuwe twisten: Liefhard, Erfdrost van Groningen namelijk, had geen zoon nagelaten, maar slechts ééne dochter, welke drie zonen hebbende, beweerde dat één dezer in het erfleen zijns grootvaders behoorde op te volgen, waarin zij door den Graaf van Gelderland en den Heer van Batenburg ondersteund werd, die intusschen in Groningen gevallen waren en in Drenthe reeds aanmerkelijke schade hadden veroorzaakt, terwijl van de andere zijde Lambertus Pedge, zijn regt van opvolging, als broeder van Liefhard,

zocht te doen gelden. De Bisschop daarentegen verklaarde het leen open en weder aan hem vervallen te zijn, kunnende hetzelfde niet op eene dochter of hare kinderen overgaan: deze twist echter is bijgelegd en Godfried 28^e Bisschop van Utrecht, gaf dit Erfdrostschap van Groningen op nieuw tegen betaling van 300 mark, aan de kleinzonen van Liefhard ter leen, die hetzelfde gedurende zijne regering in rust en vrede bestierden.

In dezen staat aanvaardde Baldwin II, 29^e Bisschop van Utrecht, deze landen. Bij zijn bezoek derzelve werd hij alom als Landvorst erkend; Floris de Burggraaf van Koeverden, bood hem, bij zijne aankomst aldaar, in persoon de sleutels der stad aan, en overal werd zijn gezag geëerbiedigd: doch na zijne terugkomst te Utrecht, beklagde zich zijn broeder, Graaf Otto van Bentheim, over den Kastelein van Koeverden, die willekeurig tolheffingen ingesteld had op de koopwaren, welke tusschen Bentheim en Groningen verzonden werden, en door Koeverden moesten worden gevoerd; uit welken hoofde, de handel tusschen beide steden grootelijks gestremd werd (*). — De Bisschop over de handelwijze van den Burggraaf zeer gestoord, zond hem deswege bevelen, welke deze niet nakwam. De weigering van gehoorzaamheid

(*) Deze handel was destijds zeer aanmerkelijk; Bentheim leverde veel steen, hout, rogge, spelt, wol, kanifas, laken, schapen, varkens, hammen, zaden, wannen, kuipen, bakken, lepeis en ander houtwerk: Groningen daarentegen eene menigte kaas, boter, stokvisch, traan, rundvee enz.

aan den Bisschop, (daar deze een zeer magtig Vorst was, zoo door de bloedverwantschap met Graaf Floris van Holland, en Otto van Bentheim zijne broeders, benevens Diederick Graaf van Cleef zijnen schoonbroeder, als door de goede verstandhouding, waarin hij leefde met andere Vorsten), was voornamelijk toe te schrijven aan Gerhard Grave van Gelderland, die zeer nijdverig was op de toenemende magt des Graven van Holland; wordende Holland, Zeeland, Groningen, Drenthe en Overijssel door Vorsten uit het Hollandsche bloed geregeerd; alsmede aan eene oude vete, die vroeger tusschen den Graaf van Gelderland en den Bisschop van Utrecht bestaan had; doch die door bemiddeling van Keizer Frederik I. was bijgelegd.

De weigering van Floris van Koeverden had ten gevolge, dat de Bisschop hem van tijd tot tijd, zommige leenen, bij vorm van gewijsde, ontnam, en eindelijk niet lang daarna, het kasteel van Koeverden zelve bestormde en innam, waarbij Folkert van Koeverden, stiefzoon van Floris, in handen des Bisschops gesteld, en op het kasteel Ter Horst gevangen gezet werd.

De Bisschop stelde intusschen tot Burggraaf van Koeverden en Maarschalk van Drenthe zekeren Ridder uit Holland aan, genaamd Gijsbert van Poskin, doch slechts voor korten tijd, doordien Otto van Bentheim, op verzoek van zijnen broeder, den Bisschop, het gezag in Drenthe op zich nam, en met een gedeelte van zijn gezin en gevolg, op het kasteel te Koeverden zijnen zetel vestigde.

Folkert van Koeverden, door huwelijk verbonden met de dochter van een' voornaam Ridder, Albert Leo, verkreeg op voorspraak van hare bloedverwanten zijne vrijstelling van den Bisschop: alzoo uit zijne gevangenis ontslagen, liet hij niet na, de Groningers en Drenthers tegen den Bisschop, en voornamenlijk tegen deszelfs broeder, den Graaf van Bentheim, op te ruïjen, met dat gevolg, dat de Groningers en Drenthers zich te zamen verbonden en op de stad Groningen aanvielen, den waarnemenden Burggraaf vermoordden, en van daar door Drenthe en Twenthe alle Bisschoppelijke goederen verwoestten, plunderden en Koeverden in brand staken. De Bisschop dit vernemende wapende zich, en viel met twee legers in Drenthe, het een onder zijn bevel, en het ander onder dat van zijnen broeder Otto; zich zoo verschrikkelijk wrekende, dat Otto Graaf van Gelderland, (Broeder van Gerhard die sedert overleden was), zich als middelaar opdeed, om deze brandstichtingen, roof, plunderingen en alle verdere wraaknemingen te doen ophouden; zelfs drong Graaf Otto van Bentheim op eene verzoening en bemiddeling aan; doch de Bisschop, den Graaf Gerhard van Gelderland als den veroorzaker dezer twisten beschouwende, nam hierin geen genoegen; niet tegenstaande de Groningers reeds vier, en de Drenthers twaalf voorname gijzelaars den Bisschop tot nadere voldoening hadden overgegeven, die de Bisschop behield, en in de gevangenis deed werpen.

De Graaf Otto van Bentheim zich bij zijnen broeder bevindende, nam Folkert het kasteel

van Koeverden, hetwelk zwak bezet was, bij verrassing in, bij welke gelegenheid de gemalin van Graaf Otto, benevens haar gansch gevolg gevangen genomen werd. De Bisschop zag zich hierdoor genoodzaakt te onderhandelen over de uitwisseling zijner zuster, welke dan ook tot stand kwam, tegen de uitlevering der zestien gijzelaars, die zich nog in den kerker bevonden. Deze daad werd niet te min ten strengste gewroken door nieuwe troepen, die de Bisschop tot dat einde verzameld had, zoodanig, dat gansch Drenthe hierdoor het tooneel van moord, brandstichting en roof was geworden; hetwelk nu door deze, dan door gene partij herhaald werd, zoo dat eindelijk, Philippus Aartsbisschop van Keulen, en Coenraad Aartsbisschop van Maintz, zich naar Deventer begaven, om door hunne tusschenkomst het verdere bloedstorten voortekomen. Deze stelden den Bisschop van Utrecht voor, dat Rudolf als regte en wettige erfgenaam van het Erfmaarschalkambt van Drenthe en Burggraafschap van Koeverden, die betrekking weder van den Bisschop, volgens de oude statuten, zoude ter leen ontvangen, en daarentegen, voor de veroorzaakte schade, aan den Bisschop betalen duizend mark, en aan den Graaf van Bentheim honderd mark. Deze voorwaarden werden door den Bisschop op aanraden zijns broeders Otto van Bentheim verworpen; daar en tegen kwam hij zelfs met eene legermagt om het slot te hernemen, zich legerende in de nabijheid van Koeverden en van het leger, hetwelk Rudolf van Koeverden verzameld had. Terwijl deze legers zeer nabij elkander stonden,

ondernamen eenige jonge soldaten des Bisschops, zonder toestemming hunner veldheeren, eenen aanval op de Drenthers, die niet alleen dezen troep weg-dreven; maar voorttrekkende op het bisschoppelijk leger aanvielen, hetzelfde in wanorde bragten, versloegen, op de vlugt joegen, dertig Ridders en Edelen dooden en honderd gevangen namen; benevens veel wagens, tuig, paarden, krijgs- en mondbehoefden, reddende zich de Bisschop en zijn broeder Graaf Otto, ter naauwernood met de vlugt. Deze aanvankelijk gelukkige zegepraal, verstoutte in zulk eene mate den Burggraaf Rudolf van Koeverden, dat hij zijn leger vóór de muren van Deventer voerde, alwaar de zestien gijzelaars gevangen gezeten hadden, maar moest dit beleg wegens gebrek aan levensmiddelen weder opbreken, terwijl hij alle inkomsten, pachten en tienden, die de Bisschop jaarlijks genoot, den Graaf van Gelder, des Bisschops vijand, opdroeg.

De stad Groningen was intusschen van sterke muren omgeven, en alles tot eene hardnekkige verdediging in orde gebracht, zoo dat de Bisschop den toestand waarin hij verkeerde, gevoelende, besloot Keizer Hendrik VI. als bloedverwant des Graven van Holland, met het hem aangedaan onrecht bekend te maken en van dezen hulp te verzoeken; de Keizer, op het landschap Drenthe en des Bisschops vijanden zeer verbitterd, zoude hem waarschijnlijk deze hulp wel verleend hebben, ware hij vóór zijne terugkeer van Maintz, alwaar hij zich bevond, niet ziek geworden en overleden.

Rudolf van Koeverden versterkte zich intusschen

meer en meer in het bezit van Drenthe en Koeverden, waarin hij noch door Arnold van Issenburg noch door Diederik van Holland (daar deze beide in Italië gestorven waren), noch door Diederik II. gestoord werd, hebbende deze de regten hunner voorzaten op Groningen en Drenthe niet verder vervolgt, waardoor dan ook gedurende eenige jaren de rust met die landen heeft blijven bestaan, tot onder Otto van de Lippe, 34^e Bisschop van Utrecht, toen Rudolf van Koeverden zijn gezag nog meer begeerende uittebreiden, en ook Groningen onder zijn bestuur zoekende te verkrijgen, volhield, dat hem mede het Burggraafschap toekwam, hetwelk Egbert van Gronenberg bezat. De Bisschop begaf zich naar Groningen, ten einde die geschillen bij te leggen, latende aldaar tot behoud van orde en rust eenig krijgsvolk ter beschikking van Egbert; Rudolf echter, na het vertrek des Bisschops aangehitst door de Gelkingen, welke destijds in Groningen in groot aanzien waren, en die Egbert eene ijverzuchtigen haat toedroegen, verzamelde eenig volk, vernielde het huis des Burggraafs, gelegen bij Hamme, en nam Groningen in, waaruit hij Egbert met alle de zijnen verdreef; deze laatste naar Vriesland gevlugt, kwam met eenig krijgsvolk voor Groningen, belegerde de stad, noodzaakte Rudolf die wederom te verlaten en naar Koeverden terug te trekken, alwaar hij een leger verzamelde, bij hetwelk zich vele van Drenthe, Steinfürt, Dalen, Lohn en Goor voegden, terwijl hij zich vereenigde met de Gelkingen, die vele Groningers en Vriezen bijeen gebragt hadden

zoodat zij de overwinning zeker achteden; zij kwamen vóór Groningen, doch Egbert verdedigde met de Ridders en soldaten, welke hem de Bisschop had achter gelaten, die stad zoo dapper dat Rudolf aldaar den sterksten tegenstand vond. De Bisschop, vernemende dat Rudolf zich niet ontzag tegen zijne bevelen te handelen, Groningen belegerde, en herdenkende al wat de Drenthers met Rudolf van Koeverden en zijn geslacht, tegen het Sticht, tegen Baldewijn en anderen zijner voorzaten bedreven had, meende nu aan die twisten en oproeren een einde te moeten maken, door Rudolf van Koeverden zijn leenman, wegens zijne ongehoorzaamheid van zijn Burggraafschap te ontzetten en de Drenthers te straffen; te meer, daar de oorlogen met den Graaf van Holland en Gelderland hadden opgehouden, en hij met die Graven eenen vrede en bondgenootschap had gesloten. Hierdoor is dan de slag bij Koeverden tusschen den Bisschop van Utrecht met zijne bondgenooten en Rudolf van Koeverden met de Drenthers ontstaan.

De Bisschop Otto dit plan willende ten uitvoer brengen, begreep te regt, dat hij met geen klein leger zulk eenen aanslag moest ondernemen, om niet hetzelfde onheil te belooopen, hetwelk Bisschop Baldewijn was overkomen, te meer daar hij wist dat Rudolf van Koeverden zeer stoutmoedig was en de Drenthers hem getrouw waren; hij verzoekt tot dat einde aan alle zijne bloedverwanten, vrienden, bondgenooten, naburen en magtige Vorsten hulp en bijstand; roept alle zijne Ridders, Edeelen, knapen en

dienstmannen op, noodigt hen uit door beloften, giften en geschenken, zijn leger te vergrooten en hem in zijn voornemen bevorderlijk te wezen, doet alles in gereedheid brengen wat tot den krijgstogt noodig is, tot eene belegering gevorderd wordt, benevens de middelen tot vervoer dezer voorwerpen. Intusschen ontvangt de Bisschop de verzekering van bijna alle Vorsten en Bondgenooten, dat zij bereid zijn hem bij te staan: als van den Graaf van Holland, die een groot getal Ridders, Edelen en knapen verzamelt, aan welker hoofd hij Herbert en Jan van Arkel plaatst; van den Graaf van Cleef, die insgelijks eene groote menigte te zamen roept; van den Graaf van Gelder, die niet alleen voorneemt een leger te zenden, maar zelve het zwaard aangordt, om aan het hoofd der zijnen den Bisschop bij te staan; hetzelfde doet de Graaf Baldewijn van Bentheim en andere Vorsten en magtige Heeren; ja de Bisschop schijnt in deze zijne onderneming het toppunt van geluk te bereiken; de grootste en bekwaamste held dier eeuw, het wonder van dapperheid en heldenmoed, de door Europa en Azia beruchte Ridder, de schrik van elken vijand die hem tegenstond, de beroemde Bernard, Landvorst en Graaf van Horstmar, vat met zijne ridders het rappier en de speer op, en zal aan het hoofd (*) van de legers, welke ook de Aarts-

(*) Niet zooals in den *Anonym.* de R. U. voorkomt. » De Colo-
 » niensi et Monasteriensi episcopatu multi honesti et divites mili-
 » tes adveniunt Inter quos Bernardus de Horstmaria, et Bodekinus
 » Comes de Bentheim." Hetgene Jungius *Hist. Com. Benth.* pag.
 246. terecht aanmerkt; maar ook vooral te zien is bij Schaten

bisschop van Keulen en de Bisschop van Munster onder zijne bevelen hadden gesteld, Bisschop Otto ter hulp komen.

Rudolf van Koeverden dit vernemende, breekt terstond het beleg van Groningen op, en keert met zijn leger naar Koeverden terug; wel voorziende wat hem te duchten stond, moedigt hij de Drenthers aan de wapenen op te vatten, beschrijft hun de zwartste toekomst, schildert hun, welk lot hunne echtgenooten en kinderen te wachten staat, ingeval de Bisschop zegeviert; hetwelk zulk een invloed maakt (vooral bij het herdenken aan de brandstichtingen, moorden en rooverijen bij de vroegere oorlogen), dat zij gereed zijn alles met en voor Rudolf te doen, wat hun en hem tot verdediging zou kunnen verstreken, liever begeerende te sterven, dan onder het juk van de vernederendste en drukkendste slavernij, en het opbrengen van de zwaarste lasten, zooals dezelve hun door Rudolf waren afgemaald, gebukt te moeten gaan.

De bepaalde dag om ten strijde te trekken is daar, Otto van der Lippe is gereed; binnen Utrecht zijn reeds alle krijgsgenooten, die tot den strijd het harnas hebben aangetoogen, bijeen vergaderd. Otto begeeft zich, in zijn bisschoppelijk gewaad, statig aan het hoofd zijner geestelijken, en gevolgd door al de Ridderen en Edelen, naar de kerk van St.

annales Paderb. pag. 1020. met deze woorden: *submissae practerea*
 » *ab Henrico Coloniensi Archiepiscopo, et Ludolpho Monasteriensi*
 » *Episcopo copiae, quarum Dux Bernardus de Horstmaria, veteranus*
 » *miles, eaque tempestate facile celeberrimus.*”

Maarten, van waar hij, na de mis bediend en den zegen gegeven te hebben, met de zijnen terugkeert, om zijn geestelijk gewaad tegen de wapenen te verwisselen; de Ridder bestijgen hunne paarden; de menigte vloeit te zamen om dit edel korps te zien, tegen wiers helmen, harnassen, arm-, dij- en scheenwanden de zonnestralen als bliksems terugkaatsen en de aanschouwers in de oogen schitteren; alom hoort men het gekletter der paarden en het gerammel der ijzeren wapenen, het gemurmel, de afscheidsgroeten en zegewenschen der naastbestaanden en vrienden, het rollen der wagens, met levensmiddelen en kriegsbehoefden.

De Bisschop zelf verschijnt in volle wapenrusting, gezeten op een moedig ros, roept door het steken der trompetten allen te zamen, plaatst zich aan het hoofd der zijnen, en door eenige straten rijdende, verlaat hij de bisschoppelijke stad, en wordt door alle Overheden, zoo wel geestelijke, als wereldlijken tot op een half uur afstands derzelve geleid; alwaar hij ter hoogte van het beeld van Maria, van hen afscheid neemt; reeds vroeger, en ter plaatse waar zulks behoorde de geestelijke belangen hun aanbevolen hebbende. Eenig geschreeuw en het laatste vaarwel doet de lucht weergalmen; de Overheden keeren naar de stad terug, alwaar dien dag en den volgenden, in alle kerken missen bediend werden.

Na eenige dagen reizens bevond zich Bisschop Otto ter plaatse, waar hij zich met zijne bondgenooten zoude vereenigen; sommigen derzelve zijn reeds daar, telkens vermeerdert het leger door nieuw bijkomende

troepen; in de verte ontwaart men door het glinsteren van het staal der harnassen en helmen, een groot heer, ieder is verlangende te weten wat zulks is, en ziet het lang gewenschte oogenblik is daar, Bernard van Horstmar komt met zijne Ridders en Edelen, en met die des Aartsbisschops van Keulen en des Bisschops van Munster; Otto, de Graaf van Gelder, en meer anderen gaan hem te gemoet om hem te verwelkomen; zij die hem niet kenden, verlangen dien beroemden held te zien, alle oogen staren op hem, aan het hoofd van Ridders, die fier zijn onder de bevelen van Bernard ten strijde te gaan, eene diepe stilte, veroorzaakt door achting voor, en bewondering van den Vorst, heeft eenige oogenblikken plaats; hij stijgt af, welk voorbeeld de overigen volgen; ieder zoekt zijne bekenden of naastbestaanden op, Bernard van Horstmar doorkruist het leger, om die genen welkom te heeten, welke met hem in Palestina zegevierende de wapenen gevoerd hadden; men herinnert zich vorige en gelukkige wapenfeiten en verlangt reeds zijnen roem door nieuwe daden te vergrooten en te vermeerderen. Bisschop Otto, in verwondering over zulk een leger opgetogen, kan zich geen ongunstigen uitslag voorstellen.

Het gezamentlijke leger gaat nu voort en komt ten laatsten te Anen, in de nabijheid van Gramsbergen, waar de tenten worden opgeslagen, en hetzelve zal vernachten; komende nog steeds de wagens met krijgsbehoefden, en langs de Vecht de schepen met dezelfde zaken bevragt aan.

Rudolf van Koeverden nadert des Bisschops

leger, en doet insgelijks op bijna eene halve mijl afstand van dat des Bisschops Otto, het zijne vernachten, zijnde echter tusschen die twee legers een moerassig onvast land, hetwelk wel bewassen was; maar van onderen zeer week, zoo dat men met groote voorzichtigheid en niet dan te voet er kon doorgaan, zonder niet te verzinken, dit was Rudolf van Koeverden, doch geenszins den Bisschop of iemand der zijnen bekend. De beide legers vol wraak tegen elkander, begeven zich te ruste, ten einde die krachten te verzamelen, welke hen des te beter in staat zullen stellen, hun voornemen te bereiken; alle hartstogten zijn hier aanwezig; aangename en onaangename, goede en kwade, wisselen zich in die oogenblikken telkens af, en iedere polsslag, die den stond des doods doet naderen, wordt nog door die hartstogten versneld; eindelijk heeft de slaap allen, door vermoeijenissen afgemat, vermeesterd, welke slaap voor velen de laatste was.

Naauwelijks had de zon hare kim verlaten, of elk krijgsman verlaat zijne slaappleats, voorziet zich van zijne wapenrusting, sluit zich in zijn harnas, zegt in zijne gedachten het laatst vaarwel aan zijne ouders, echtgenoot, kinderen of vrienden, of vormt zich reeds het denkbeeld, spoedig als overwinnaar terug te keeren en hen van zijne heldendaden te verhalen, welke hij zich reeds voorsteld te verrigten. Ieder spreekt van den oogenblik, dat hun de overwinning is voorbereid, in de oogen van allen ziet men het verlangen vonkelen om op den vijand los te gaan; eindelijk

is het gansche leger op de been, en weldra zal het noodlottigste oogenblik hun onbekend, naderen.

Bisschop Otto vergadert allen rondom zich, roept met luide stemme uit: dat hij Rudolf van Koeverden verklaart te zijn eenen oproermaker, tegen de Kerk en den Bisschop als zijnen Vorst, dat hij hem verklaart vervallen te zijn van zijne betrekkingen als Erfmaarschalk van Drenthe en Burggraaf van Koeverden, voor zich en zijn geslacht, dat verders alle de goederen van Rudolf verbeurd verklaard worden; dat hetzelfde plaats heeft ten opzichte der genen die Rudolf bijstaan, doch dat vergiffenis zal geschonken worden aan ieder die hem verlaat! overtuigd in korte woorden, de menigte van het regt zijner zaken, moedigt hen aan, en beveelt hen te knielen; hierop een gebed doende, geeft hij hun de zegen, en laat ieder naar die plaats gaan die hij in den slag bekleeden moet."

De Bisschop is op zijn geheel van ijzer omgeven ros gezeten, heeft reeds het ontbloot rapier in zijne hand geklemd, alles is tot den aanval gereed, men nadert tot op eenen kleinen afstand des vijands; hier wordt het vaandel (*) van den Bisschop, hetwelk aan Rudolf van Goor als zijnen banierdrager was toevertrouwd, ontrold, de stokken zijn gereed de trom te slaan, de Bisschop met de zijnen is vooraan en geeft het teeken tot den aanval, de horens, pijpen, trompetten, trommelen, alles begint te gelijk,

(*) Het vaandel of banier des Bisschops, was niet dat van zijne persoon, eene roode roos, maar dat van St. Martinus zoo als zulks bij *Matthaeus de Nobil.* is afgebeeld.

elk Ridder geeft het paard de sporen, het leger valt met zoodanig eene kracht, snelheid en moed op den vijand aan, dat het onbegrijpelijk is; digt in eengesloten, dringt de een den anderen, het gejuich en geschreeuw, doet de lucht weergalmen, elk waant de overwinning zeker, doch het noodlot is gewis.

Otto met de zijnen is reeds in het moeras, zij zelden hunne paarden, om door te komen, nog meer aan, maar zinken steeds dieper; zij willen ophouden en terugkeeren; doch de drom en stroom van de anderen rijdt reeds de eersten ten onderste boven; het gekerm der vorsten wordt door het gejuich van achteren verdoofd; de achtersten dringen al op; alles geraakt in verwarring, geene orders worden meer gehoord, geene teekens kunnen meer gegeven worden, want de trommelen en hoornen houden op, een algemeen gekerm en geschreeuw vervangt de orde, welke geheel verbroken is, ieder denkt nu meer om zich te redden en zoo mogelijk te ontkomen, dan te vechten; verscheiden, door de zwaarte van hunne harnassen in het moeras gezonken, zijn reeds gesmoord, door de verwilderde paarden vertrapt, of door de aandringenden onder den voet geraakt. Rudolf schiet met zijn volk hier op toe, overlaadt hen eerst met pijlen, doet vervolgens de Drenthers met het zwaard in de hand op hen aanvallen; velen van des Bisschops leger, die konden ontkomen, zochten zich reeds door de vlugt aan den dood te ontrukken, wierpen alles weg wat hun in het vlugten hinderlijk was; de Drenthers intusschen vermeederen zich, boeren die ongewapend zijn, komen nog toelopen en nemen de wapenen op

welke de vlugtende hebben weggeworpen, ja zelfs de vrouwen zijn behulpzaam alles dood te slaan of te vermoorden, wat zij genaken kunnen; in weinige oogenblikken is de gansche oppervlakte door bloed geverwd, ieder geeft voedsel aan zijne wraak, zoodat men niets spaart; de verwonden en stervenden worden nog geslagen, tot dat de dood hen aan dit noodlot ontrukkt; men is niet te vreden met de overwinning, neen, de gansche dag wordt doorgebracht met moorden! De Bisshop Otto wordt nergens gezien, men weet niet of hij dood is, of gevlugt; Jan van Arkel ligt zwaar gewond te sterven, doch dit is niet voldoende, hij wordt met stokken dood geslagen. De Graaf van Horstmar is ook in het moeras; doch hij, die zoo vele gevaren had getard, verliest geèn moed, en wenscht ten minste met niet minder roem te sterven dan waarmede hij geleefd heeft, en ook niemand heeft aldaar met zoo veel roem en stoutmoedigheid gevochten als hij (*); alles om hem heen is reeds gevlugt, dood of verzonken, hij alleen staat onbeweeglijk, wil aan geene ongenadigen genade vragen, al wie hem nadert, verslaat hij, werpt, om niet te zinken, zijn schild onder zijne voeten, en dood alle vijanden rondom hem, tusschen welker lijken hij staat als eene verwoede leeuw bij zijne gevelde prooi; bij elken nieuwen aanval verplettert hij die genen, die

(*) N. Schaten, *Annales Paderborn.* pag. 1020.

Beka, in vita Episcopi Ottonis secundi,

Anonym. R. U. pag. 23.

Möser, *Osnabr. Gesch.* 3er Theil pag. 53. en bijna alle schrijvers die deze slag vermelden.

het wagen durven hem zijn leven te willen benemen; doch daar hij door de zwaarte van zijne wapenrusting al dieper en dieper zinkt, moet hij eindelijk als de grootste held sterven en het roemrijkst leven voor den noodlottigsten dood verwisselen, welken hij zelf echter niet ongewroken had gelaten, hebbende een groot getal zijner vijanden, behalve de door hem gewonden, rondom zich ter neder geveld.

Dit was het droevig lot van den dappersten held, die zijns gelijken niet had; (*) van den roemrijksten Duitscher zijnes tijds, van den Achilles van Westphalen, (†) die van zijne jeugd af aan, wegens verscheidene zijner deugden beroemd en geacht was geweest; die gedurende veertig jaren, in alle oorlogen in Europa en Azia schitterde en uitblonk; hebbende vier Keizers, en verscheidene Pauzen in hunne oorlogen bijgestaan, door welke hij, boven alle anderen, werd geschat: de dappere Ridder Richard Leeuwenhart Koning van Engeland, en Philippus Augustus Koning van Frankrijk, tegen welken laatsten hij in den slag bij Bovine wonderen van dapperheid verrigtete, (§) gaven de beste getuigenis over zijne stoutmoedigheid, dapperheid en heldendaden; zelfs de Sultan Saladin, dien hij op verscheidene plaatsen, maar voornamelijk bij het beleg van Akre, veel nadeel had veroorzaakt, en hem zelve vele en zware wonden had toegebracht, weidt in lof over zijne braafheid, edelmoedigheid en

(*) *Anonym.* pag. 23.

(†) Zoo noemt hem Schat en *Annales Paderb.* pag 1021 en 1022

(§) *Möser*, l. I.

apperheid uit (*); geen wonder derhalve, dat de dood van zoo eenen man, maar voornamelijk zulk een dood, bij ieder, en vooral bij zijne tijdgenooten, verbazing en leedwezen heeft veroorzaakt (§).

Nadat dus alles op de vlugt gejaagd, gesmoord of vermoord was, vervolgde Rudolf van Koeveden met zijne broeders Frederik en Godfried, en met Menzo en Hendrik van Gravesdorp de vlugtenden, nam langs de Vecht alle schepen, en maakte vele andere goederen en krijgsbehoeften buit.

De duisternis des nachts deed het verder vermoorden der zieltogenden op het slagveld, of het mishandelen der gesneuvelden staken; echter geenszins de vervolgingen van Rudolf, die ook nog den ganschen nacht doorbragt met de vlugtenden te dooden of gevangen te nemen.

Den volgenden dag, toen men het slagveld betrad, dat door een aantal mismaakte lijken het schrikbarende tooneel van menschelijke wreedheid en woede opleverde, daar meer dan vier honderd Ridders, Edelen en knapen aldaar om het leven waren gekomen, (†)

(*) *Anonym.* pag. 23.

(§) *Anonym.* pag. 23. die tijdgenoot geweest is, roept dus uit:
 » O coeca fortuna, quae tantum viram a tot periculis mortis et in
 » terra et mari eripuisti, ut cum in tam immundo loco, et a tam
 » immundis sine omni defensione occidi permitteres! Quia, ut verum
 » dicamus, iste in tota Alemannia, et Theutonia parem non habuit,
 » unde de tam miserabili morte totus noster orbis non immerito
 » dolet et quaeruletur.

(†) De meesten geven dit, of nog grooter getal op; Emmius zegt vijf honderd; Albert van Staden spreekt alleen van de Ridders en niet van de overige Edelen en knapen, en zegt van deze

zocht men ook naar het lijk van den Bisschop, dien men te vergeefs elders had trachten te vinden: eindelijk dan ook vond men hetzelfde; het hoofd op vele plaatsen verplet, gehouwen, doorstoken, van boven half gevild, zoo dat men de kruin niet meer zien kon; ook werden de lijken van Herbert en Johan van Arkel en meer anderen (*) onder de dooden gevonden; terwijl de Graaf van Gelderen en Gijsbert van Amstel aldaar gevangen genomen, en op het slot te Koeverden in verzekering werden gesteld. Diederik, Proost van Deventer, broeder des Bisschops, was ook gevangen; doch zoodanig aan het hoofd verwond, dat hij eenigen tijd daarna stierf en te Deventer begraven werd.

De lijken der gesneuvelden werden echter aan de hunnen terug gegeven, zoo dat Otto II. uit den Grafelijken huize van van der Lippe, 34ste Bisschop van Utrecht, ook naar die stad is gevoerd, alwaar allen over den dood des Bisschops, en vele anderen over den dood hunner naastbestaanden, in de diepste rouw en treurigheid gedompeld waren. Het ligchaam van Otto werd met allen luister en plegtigheid in de Domkerk naast het graf van zijnen oom, Bisschop Diederik, begraven, terwijl tot heil zijner ziele, en dat der overige in dezen slag gesneuvelden, door des-

dat er twee honderd waren omgekomen, zonder van het getal der anderen melding te maken.

(*) Bij Dumbars *Analect.* tom. II. pag. 228, seq. en Matth. *Analect.* tom. V. pag. 338, wordt eene lijst van eenige der aldaar omgekome ne personen opgegeven, welke in de opgave van sommige personen, onderling verschillen.

zelfs opvolger Wilbrand een klooster gesticht is (*).

Het lijk van Bernard van Horstmar werd ook door zijnen zoon Otto Landvorst en Graaf van Horstmar opgeëischt, naar Horstmar vervoerd, en aldaar in het koor van de kerk in zijn voorouderlijk graf geplaatst. (†)

Hetzelfde had ook plaats ten opzichte van andere ijken; zommigen echter zijn bij Hasselt en Gramsbergen begraven. Doch voor velen was het moeras, waar deze nederlaag geschiedde een graf, welke plaats nog heden Mommerijten genaamd wordt, en waar men van tijd tot tijd, bij het graven, verscheiden overblijfsels vindt van doodsbeenderen van menschen en paarden, stukken van lanzen, zwaarden, pijlen, helmen, sporen en ander wapentuig.

Deze dag was voor het Bisdóm van Utrecht een

(*) De Charter van deze stichting is te vinden, onder anderen bij D u m b a r l. l.

(†) Met het volgende opschrift:

Annis bis denis septenis mille ducenis,
Ad vada vaccina patitur miseranda ruina
Bernard Tyronis in festo Pantalconis.

verkeerdelijk zijn deze regels door D u m b a r in zijne *Annalect.* tom. II. pag. 228, en Matthæus *Annal.* tom. V. pag. 338. bij die van Otto van der Lippe gevoegd,

» Lippia me pavit, Trajectum pontificavit
» Tandem sors nocuit, quia me coevordia stravit,»

en op den Bisschop Otto toegepast: ik kan niet nagaan, waardoor die geachte schrijvers in vergissing gebragt zijn, te meer, daar hier de naam van Bernard, toch niets gemeens heeft met dien van

der noodlottigste, hebbende Otto hetzelfde zeer rijk en in overvloed ontvangen, zoodat hij aan den Graaf van Gelder twee duizend ponden voor de bezittingen Salland, en aan den Graaf van Holland voor eenige Edelen, gezegd mannen van Holland, achthonderd ponden had kunnen geven; het was nu door den oorlog en de nederlaag geheel uitgeput en in schulden geraakt; daarenboven verloor niet alleen het Bisdom, zijnen geachten en waardigen Bisschop en Vorst; maar ook een aantal der voornaamste ingezetenen betreurden hunne naauwste betrekkingen, zoodat men overal in de steden, in de kerken, in de dorpen, kasteelen en kloosters niets dan weeklachten hoorde.

N.

Otto van der Lippe, maar wel op Bernard van Horstmar, op wiens graf dezelve geschreven stonden, Zie *Schaten Annal. Pad.* l. l. *Leibnits rerum Germ. Script.* tom. II. pag. 271.
 J. D. von Steinen *Beschreibung des Stifts Münster* pag. 353.
